

TARİX

UOT 94 (479.24)

MİLLİ MÜSTƏQİLLİYİN MÖHKƏMLƏNDİRİLMƏSİNDƏ
SOSIAL-İQTİSADI İNKİŞAFIN ROLU

İ.X.ZEYNALOV, X.R.SƏFƏROVA

Bakı Dövlət Universiteti

Zeynalov_Ibrahim@hotmail.com

Elmi məqalə Ulu öndər Heydər Əliyevin və Azərbaycan Respublikasının prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi altında Respublikanın sosial-iqtisadi və siyasi-mədəni həyatında əldə edilən nailiyyətlərə həsr edilmişdir. Məqalədə aşağıdakı problemlərin öyrənilməsinə xüsusi diqqət yetirilir:

- *daxili və xarici siyasət sahəsində dövlət proqramının həyata keçirilməsinin hazırkı vəziyyəti və uğurları;*
- *ölkəmizin regionlarda həyata keçirilən transmilli layihələrdə iştirakı məsələlərinin hərtərəfli təhlili;*
- *sənayenin neft və qeyri-neft sahələrinin paralel şəkildə inkişafının respublikanın sosial-iqtisadi və mədəni həyatına təsir məsələləri;*
- *respublika əhalisinin bütün təbəqələrinin sosial və maddi həyat səviyyəsinin yüksəlməsi, yoxsulluğun minimum həddə endirilməsi və s.;*
- *global maliyyə-iqtisadi böhran şəraitinə baxmayaraq, Azərbaycanda sosial-iqtisadi inkişaf davam etmişdir. Bu respublikada iqtisadi və maliyyə siyasətinin düzgün aparıldığını, neft gəlirlərindən səmərəli istifadə olunduğunu göstərir.*

Açar sözlər: sivilizasiya, sosial-iqtisadi, model, maliyyə-iqtisadi böhran, qeyri-neft sektoru, islahat, sosial vəziyyət, investisiya, ekologiya, eksport, Avropa ittifaqı

Azərbaycan xalqının, mədəniyyətinin inkişafını səciyyələndirən amillərindən biri də xalqımıza məxsus olan iqtisadi müstəqilliyin vacibliyidir. Xalqın iqtisadi fikiri, fəlsəfəsi onun yaşadığı sosial-iqtisadi durumun ifadəsidir.

Müstəqilliyimizin bərpasından keçən dövr – 27 il Azərbaycan tarixinin ayrılmaz ən müasir dövrüdür. Bu dövrdə respublikanın sosial-iqtisadi, elm, mədəniyyət və incəsənətində böyük dəyişikliklərin baş verməsi, Azərbaycanın dünya iqtisadiyatına inteqrasiyası, dünya siyasətində, beynəlxalq münasibətlərində xüsusi yer tutması, regionda lider dövlətə çevrilməsi və s. ilə səciyyələnilir. Bu qısa zaman çərçivəsində milli iqtisadi struktur yaradılmış, milli iqtisadi-sosial oyanış baş vermişdir. Ölkə sosial-iqtisadi və siyasi böhranından

çıxmış və sürətli inkişaf yoluna daxil ola bilmişdir.

M.Ə.Rəsulzadə qeyd edirdi ki, “Fikri, milli və siyasi istiqlalların kökü iqtisadi istiqlalıdır”.

Müstəqillik dövrün ən böyük hadisəsi ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin edilməsidir. Azərbaycan Respublikasının son 25 ildə beynəlxalq iqtisadi münasibətlərində sosial, iqtisadi, mədəni əlaqələri, əməkdaşlığı kifayət qədər inkişaf etmişdir. 25 illik tarixi inkişafda əldə edilən nəticələr bir daha göstərir ki, iqtisadi müstəqilliyi olmayan bir xalq həqiqi mənada azad ola bilməz.

Siyasi müstəqilliyə gedən yolda iqtisadi müstəqilliyin təmin olunması obyektiv zərurətdir. Azərbaycan müstəqillik illərində iqtisadi cəhətdən azad, müstəqil yaşamağı təmin edə bilmişdir.

Iqtisadi müstəqillik: öz daxili imkanları hesabına yaşamağa qadir olmaq deməkdir. Bu vəziyyətdə xalq tarix boyu yaratdığı və təbiətin ona bəxş etdiyi sərvətin sahibi olur və ondan öz mənafeyinə uyğun istifadə edir. Həmçinin sərbəst xarici iqtisadi əlaqələr yarada bilir, sərbəst şəkildə dünya bazarına çıxıb bilər, xarici rəqabətə qarşı davamlı olur.

Müstəqillik illərində Azərbaycan özünün yetkin milli bazarını, bu bazarın tələblərinə cavab verə bilən struktur yarada bilmişdir, öz sosial-iqtisadi dayaqları üzərində inkişaf edir, təkrar istehsal etmək qabiliyyətinə malikdir. İndi respublikanın müstəqil, möhkəm valyutası, maliyyə, kredit, bank sistemi fəaliyyət göstərir, həmçinin formalaşmış istehsal, bazar və digər sosial infrastrukturunu fəaliyyət göstərir.

Müstəqil, milli ənənələrə söykənən iqtisadiyyat hər bir dövlətin, millətin qüdrətinin, gücünün, möhkəmliyinin, dayanıqlığının və gələcəyinin vacib şərtidir.

Tarixi inkişaf təcrübəsi göstərir ki, hər bir xalqın müstəqil dövlətinin möhkəmliyinin, dayanıqlığının maddi əsasını, onun iqtisadiyyatı müəyyən edir.

Siyasi müstəqilliyə nail olan Azərbaycan, həm də iqtisadi müstəqilliyə nail olub sərbəst yaşamaq, inkişaf etmiş bir cəmiyyət qurmaq yolu ilə inamla irəliləməkdədir.

Ulu öndər Heydər Əliyev hələ müstəqilliyin 10 illiyi münasibətilə çıxışında bildirmişdir ki, Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişafında yeni mərhələnin təməli qoyulmuşdur (1).

Məsələyə bu baxımdan yanaşmaqla Azərbaycanın Müstəqillik illərində sosial-iqtisadi vəziyyətinə və onun inkişaf səviyyəsinə diqqət yetirək.

İlk növbədə qeyd edək ki, bu illər ərzində Azərbaycanda köklü islahatlar aparılmış, sistemli dəyişikliklər həyata keçirilmiş, iqtisadi münasibətlərin yeni əsaslar üzərində qurulması iqtisadiyyatında böyük işlər görülmüşdür. Azərbaycanın yeni inkişaf strategiyası hazırlanıb, beynəlxalq rəqabətə davamlılığı təmin etmək üçün innovativ yollara qədəm qoyulub. Respublika Prezidenti İlham Əliyevin imzaladığı “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” inkişaf konsepsiyası məhz bu çağırışları aradan qaldırmaq məqsədi daşıyır.

Azərbaycan Dövlət Müstəqilliyinin bərpasının 28-ci ilinə daxil olmuşuq.

Bu illərdə ölkəmiz çox böyük inkişaf yolu keçib. Azərbaycanın qazandığı uğurlar, o cümlədən ölkəmizin sənaye, yanacaq – energetika, informasiya texnologiyaları, kənd təsərrüfatı, nəqliyyat, ekologiya, turizm, tikinti, səhiyyə, elm, təhsil, mədəniyyət və digər sahələrini əhatə edir.

Müstəqillik illərində Azərbaycanda inkişafın təməli qoyulub, islahatlar başlayıb, sabitlik təmin olunub, atəşkəs əldə edilib. 1994-cü ildə ölkəmizin inkişafı üçün mühüm amil olan neft sahəsində “Əsrin müqaviləsi” imzalanıb, neft strategiyası qəbul edilib. Dünyanın aparıcı şirkətləri ilə əməkdaşlığımız, onların təcrübəsindən yararlanma iqtisadiyyatımızın sürətli inkişafına yol açdı. İndi Azərbaycan çoxlu sayda əhəmiyyətli iqtisadi lahiyələrin təşəbbüskarıdır (2).

Müstəqillik illərində dövlətin sosial-iqtisadi siyasətinin konkret şəraitdə həyata keçirilməsi, qəbul olunan qanun və qərarların iqtisadi inkişafın, o cümlədən aqrar sahənin tənzimlənməsində, istiqamətləndirilməsindəki rolunun hərtərəfli açıqlanması, görülən tədbirlərin nəticələri, bunların əhalinin sosial – maddi həyatının yaxşılaşması böyük əhəmiyyətə malik olmuşdur.

Milli Məclisdə 3500-dən çox qanun və qərarlar qəbul olunub. Bununla yanaşı hazırda Milli Məclis 75-dən çox ölkənin parlamentləri ilə dostluq əlaqələri yaratmış və səmərəli əməkdaşlıq edilir (3).

Ölkə torpaqlarının 20%-i, işğal altında olsa da, ölkə müharibə şəraitində olsa da müstəqillik illərində Azərbaycan regionda lider, sivil, demokratik və iqtisadi cəhətdən güclü dövlətə çevrilmişdir. Ölkəmiz sürətli iqtisadi inkişaf dövrü 2003 – 2011-ci illərdə ümumi daxili məhsulun orta illik artımı (ÜDM) 14 faiz, o cümlədən qeyri-neft sektorunda 9 faiz olmuş və Ümumi Daxili Məhsulun həcmi 63,4 milyard dollara çatmışdır. Ümumi Daxili məhsulda özəl sektorun payı 81,7 faizə çatmışdır. İqtisadiyyata investisiya qoyuluşu 2,4 dəfə, o cümlədən xarici investisiya qoyuluşu 1,5, daxili investisiya qoyuluşu isə 5,5 dəfədən çox artmışdır (4).

İnsan inkişafı indeksi isə yüksələrək Avropa və Mərkəzi Asiya ölkələri səviyyəsinə qalxmış, müvafiq olaraq məşğulluq səviyyəsində əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır. Bunun nəticəsidir ki, ölkədə yoxsulluğun səviyyəsi 9 faizə enmişdir.

Azərbaycanda son illərdə aparılan iqtisadi islahatlar əhəmiyyətli nəticələr verməkdədir. Həmçinin ticarət, nəqliyyat və enerji məsələlərinə, qeyri-neft sektorunun inkişafına ölkəmizdə çox böyük diqqət yetirilir.

Nazirlər Kabinetinin 2018-ci ilin sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunan iclasında Respublika Prezidenti İlham Əliyev qeyd etmişdir ki, Regionların üçüncü sosial-iqtisadi inkişafı Proqramı başa çatmışdır. Bu proqram müvəffəqiyyətlə yerinə yetirilməklə bizə imkan verdi ki, bölgələrdə infrastruktur layihələrinin icrası daha sürətlə getsin, yüz minlərlə yeni iş yerləri, yeni sənaye müəssələri yaradılsın, kənd təsərrüfatı daha sürətlə inkişaf etsin (5).

Azərbaycan iqtisadiyyatı Cənubi Qafqaz ölkələrinin iqtisadiyyatının üçdə

ikisindən çoxunu təşkil edir. Ölkəmizdə əldə edilən sosial-iqtisadi və mədəni quruculuq sahəsindəki nailiyyətlər beynəlxalq reyting agentlikləri tərəfindən yüksək qiymətləndirilir. Bu onu göstərir ki, bu gün Azərbaycan iqtisadi inkişaf baxımından heç bir xarici ölkədən, beynəlxalq maliyyə qurumundan asılı deyil. Yaratdığımız iqtisadi müstəqillik ölkəmizə imkan verir ki, müstəqil siyasət aparaq, xalqımızın siyasi, sosial-iqtisadi maraqlarını müdafiə edək. Keçən 2018-ci ildə böyük islahatlar həyata keçirilmişdir (6).

Ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü və gərgin əməyi və uzaqgörən siyasəti nəticəsində yaradılan Neft strategiyası indi ölkənin siyasi, sosial-iqtisadi və mədəni həyatının inkişafına böyük təsir göstərir. Neft fondu neftdən əldə olunan gəlirlərin ədalətli və düzgün şəkildə istifadə olunmasına əlverişli şərait yaratmışdır. Qaçqınların və məcburi köçkünlərin yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılması, Bakı – Tbilisi – Ceyhan neft kəməri, Oğuz – Qəbələ – Bakı su kəməri və Samur – Abşeron suvarma sistemi üzrə layihələr, Bakı – Tbilisi – Qars dəmir yolu layihəsi və digər mühüm proqramlar fondun vəsaiti hesabına reallaşdırılmışdır.

Azərsu Açıq Səmdar Cəmiyyətinin təmsil olunduğu sərəgiddə müstəqillik illərində ölkənin su təchizatı sektoru ilə bağlı geniş məlumatlar verilir. Qələbə – Bakı su kəməri müstəqillik illərində bu sahədə həyata keçirilən ən böyük layihədir.

Müstəqillik illərində respublikanın şəhər və rayonlarda su təchizatı və kanalizasiya sistemlərinin yaxşılaşdırılması üçün müxtəlif diametrli borularında 1500 kilometrədən çox su xətti, 59 su anbarı, 200-dən çox subartizan quyusu qazılmışdır.

Ulu öndər Heydər Əliyevin neft strategiyasının uğurla həyata keçirilməsi nəticəsində müstəqillik dövrünün 20 ilində respublikada neft hasilatı 6,1 dəfə, qaz hasilatı isə 3,1 dəfə artmış və “Azəri – Çıraq – Günəşli” layihəsi üzrə birinci mərhələnin əvvəlində 247 milyon ton neft, 62,7 milyard kubmetr qaz hasil edilmişdir. Neft Sənayesinə 35,8 milyard dollar, o cümlədən “Azəri – Çıraq – Günəşli” layihəsi üzrə 24,4 milyard dollar xarici sərmayə qoyulmuşdur. Əldə edilən uğurların nəticəsi olaraq Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti Türkiyəyə, Gürcüstana, Ukraynaya, Rumuniyaya, Moldovaya və digər ölkələrə sərmayə yatırmağa imkan vermişdir (7).

Həmçinin Azərbaycanın enerji imkanları da böyükdür. “Azərenerji” Açıq Səmdar Cəmiyyəti regionun ən iri enerji istehsalçısı olmaqla yanaşı, paylayıcı şəbəkələr və elektrik xətlərinin uzunluğuna görə də regionda aparıcı mövqeyə malikdir (8).

Respublikamızın elektrik enerjisi sisteminin tərkibində 13 istilik və 7 su elektrik stansiyası fəaliyyət göstərir ki, onların ümumi gücü 6,4 min meqavatdan çoxdur. Əmlak məsələsi Dövlət Komitəsi müstəqillik dövründə Azərbaycanda həyata keçirilən özəlləşdirmə, daşınmaz əmlak üzərində hüquqların qeydiyyatı və daşınmaz əmlakın kadastrı sahələrində əldə edilən nailiyyətlərə imza atıb. Ulu öndər Heydər Əliyev və Prezident İlham Əliyev tərəfindən

müstəqillik illərində iqtisadi islahatların mühüm tərkib hissəsi kimi dövlət əmlakının özəlləşdirilməsi istiqamətində tarixi addımlar atılmışdır. 1991 – 2016-cı illərdə 50 minədək müəssisə və obyekt özəlləşdirilmiş, 1600-dən çox dövlət müəssisəsi səhmdar cəmiyyətinə, 500 mindən çox əmək kollektivinin üzvləri və vətəndaşlar əmlak mülkiyyətçisinə və səhmdarlara çevrilmişdir (9).

Əhalinin keyfiyyətli ərzaq məhsulları ilə təmin edilməsində kənd təsərrüfatının xüsusi çəkisi var və bu günü-gündən artır. Kənd təsərrüfatında ümumi məhsulun artım dinamikası 1991 – 2011-ci illərdə 3 milyard 877,7 manat təşkil etmişdir. İllik taxıl istehsalı 2 milyon tondan artıq olur ki, bu da ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsinə xidmət etmişdir (2.2).

1991 – 2018-ci illərdə respublikanın sosial-iqtisadi inkişaf dinamikasının təhlili göstərir ki, Azərbaycan sürətlə inkişaf etmiş və böyük uğurlar qazanılmışdır. Bu uğurların, inkişafın ən başlıca səbəbi Azərbaycan xalqının sabitlik və təhlükəsizlik şəraitində yaşaması və fəaliyyət göstərməsidir.

Sabitlik və təhlükəsizlik şəraitində Azərbaycanın iqtisadi inkişafında böyük uğurlar əldə edildi: hər şeydən əvvəl respublika prezidenti 2017-ci ili dərin iqtisadi islahatlar ili adlandırmışdı. Dünya Bankı, Avropa Yenidənqurma və inkişaf Bankı Azərbaycanda gedən sosial-iqtisadi prosesləri yüksək qiymətləndirərək hesab edirlər ki, Azərbaycan rəqabətqabiliyyətli ölkədir. Ölkəmiz dünya miqyasında rəqabətqabiliyyətinə görə 35-ci yerə yüksəlmişdir (9.2).

İqtisadi inkişafda əldə edilən nəticələr:

- qeyri-neft sektorunda artım 2,5 faiz;
- sənaye sahəsində qeyri-neft sektorunda artım 3,6 faiz;
- kənd təsərrüfatında artım 4,1 faiz təşkil edib.
- təkcə, 2017-ci ildə valyuta ehtiyatımız 4,5 milyard dollar artmışdır və hazırda 45 milyard dollar təşkil edir.

Həmçinin 2017-ci ildə ölkə iqtisadiyyatına 14,6 milyard dollar sərmayə qoyulub.

- 2017-ci ildə respublikanın ixrac potensialı 19 faiz, qeyri-neft ixracı isə 24 faiz artmışdır.(9)

2017-ci ildə idxal isə cəmi bir faiz artmışdır. Azərbaycan öz daxili tələbatını daha böyük həcmdə daxili istehsal hesabına təmin edir. Beləliklə, hesab edirik ki, idxalın sabit səviyyədə qalması respublika üçün çox böyük nəticədir.

2003 – 2017-ci illərdə regionların da inkişafı daim diqqət mərkəzində olmuşdur. Respublika Prezidenti bu problemi daima öz nəzarətində saxlamış, tez-tez rayonlara səfər etmiş, regionların vəziyyəti ilə yerində tanış olur, müvafiq əhəmiyyətli qərarlar qəbul edir.

Bütün bu görülən tədbirlərin nəticəsidir ki, regionların sosial-iqtisadi və mədəni inkişafı sürətlənmiş, əhalinin maddi rifah halı, alıcılıq qabiliyyəti yüksəlmişdir.

2017-ci ildə 221 min yeni iş yeri açılmışdır ki, onların 177 min daimi iş

yeridir. Onu da qeyd edək ki, son 5 ilin ərzində açılmış iş yerlərinin sayına görə bu, ən yüksək göstəricidir. Paralel olaraq qeyd olunan ildə respublikada 47 min iş yeri bağlanmışdır. Yeni, daha çox iş yerlərinin açılması ölkəmizdə işsizliyin aşağı səviyyədə saxlanılması və azalması üçün yaxşı imkanlar yaradır. Araşdırmalar, təhlillər və xüsusilə Respublika Prezidenti İlham Əliyevin Nazirlər Kabinetinin 2017-ci ilin sosial-iqtisadi inkişafın yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunan iclasındakı giriş nitqində göstərilən faktlara görə Azərbaycanda işsizlik 5 faiz, yoxsulluq isə 5,4 faiz səviyyəsindədir (9.3).

Müstəqillik illərində dövlətin sosial siyasəti əsas problemlərdən biri kimi daima diqqət mərkəzində saxlanılmışdır. Müxtəlif infrastruktur layihələri həyata keçirilmişdir. Ölkədə elektrik təchizatı yaxşılaşdırılmış, bölgələrdə yeni yarımstansiyalar işə salınmışdır. Ölkədə sürətlə artan sənaye və kənd təsərrüfatı potensialı tələb edir ki, elektrik təchizatının inkişafı daim diqqət mərkəzində olsun.

Ötən illərdə respublikanın bölgələrində qazlaşdırma işlərində də əhəmiyyətli işlər görülmüş, dövlət layihələri həyata keçirilmişdir. Hazırda da bu sahədə işlər davam etdirilir. Nəticədə, bu gün regionların 93 faizi qazla təmin edilmişdir. 2017-ci ildə 1300 kilometr avtomobil yolu salınmışdır. Hesablamalara görə qeyd olunan ildə 500-dən çox kəndə yeni yol çəkilmişdir.

Müstəqillik illərində əhalinin içməli su problemlərinin həlli sahəsində də əməli və əhəmiyyətli layihələr həyata keçirilmişdir.

Həmçinin sosial strukturlarla bağlı çoxlu digər ciddi, əhəmiyyət kəsb edən tədbirlər görülmüşdür: 133 yeni məktəb tikilmiş, 14 məktəb isə əsaslı şəkildə təmir edilmişdir, 500-dən çox məktəbdə isə cari təmir işləri aparılmışdır, 30-dan çox tibbi müəssisəsi tikilib və əsaslı təmir edilmişdir. İki Olimpiya İdman Kompleksi istifadəyə verilmişdir.

Müstəqilliyin son 10 ilində ünvalı sosial yardım alan ailələrin sayı 166 minə çatmışdır ki, bu da 400 mindən çox insanı əhatə edir. Orta hesabla 2017-ci ilə hər ailəyə orta hesabla 150 manat sosial yardım düşür.

Müstəqillik illərində məcburi köçkünlərlə iş də dövlətin, ölkə Prezidentin daim diqqət mərkəzində olmuşdur. Təkcə, 2017-ci ildə 2300 ailə yeni evlərə, mənzillərə köçürülmüşdür. Bütünlükdə isə 2018-ci ilə qədər ki, dövrdə 12 mindən çox köçkün yeni evlərlə təmin edilmişdir.

Cocuq Mərcanlı kəndi bərpa olub, indi 150 evdən ibarət gözəl qəsəbə salınıb. Cocuq Mərcanlının bərpası, orada həyata keçirilən quruculuq işləri, sosial tədbirlər bir daha onu göstərir ki, Azərbaycan xalqı heç vaxt işgalla, bu vəziyyətlə barışmayacaq, işğal olmuş torpaqlarımız geri qaytarılacaq, köçkün əhali öz doğma torpaqlarına qayıdacaqlar (6.2).

Daha sonra, 2017-ci ildə Şıxarx qəsəbəsində 1170 ailə üçün yeni şəhərcik salınıb. 2017-ci ildə energetika sahəsində də dövlətin həyata keçirdiyi layihələr öz bəhrəsini verdi. O, cümlədən “Azəri – Çıraq – Günəşli” yatağı üzrə kontraktın müddətinin 2050-ci ilə qədər uzadılması çox əhəmiyyətli bir hadisədir.

Bunun əhəmiyyəti nədir? Hər şeydən əvvəl hasilatın səviyyəsi sabit qalacaq; Azərbaycanın neft sektoruna xarici investorlar tərəfindən bundan sonra da böyük həcmdə sərmayə qoyulmasına şərait yaranacaq; bu investisiyalar iqtisadiyatımızın bütün sahələrinin inkişafına öz müsbət təsirini göstərəcək; yeni müəssisələrin yaradılmasına, yeni iş yerlərinin açılmasına müsbət təsir göstərəcək; həmçinin neftdən asılılıq da müəyyən qədər azalacaq.

Hesablamalar göstərir ki, “Azəri – Çıraq – Günəşli” kontraktının müddətinin uzadılması ölkəyə sərmayədən başqa digər önəmli dividendlər gətirir. İlk növbədə, SOCAR-ın payı 11 faizdən 25 faizə artırılır. Həmçinin mənfəət neftinin 75 faizi Azərbaycan tərəfinə qalacaq. Bu isə Azərbaycan üçün xarici investorlarla neft sahəsində əldə edilmiş ən əhəmiyyətli nəticədir.

Həmçinin “Cənub Qaz Dəhlizi”nin Məşvərət Şurasının toplanması Azərbaycanda baş tutmuşdur. “Şahdəniz - 2” layihəsinin icrasının 99 faizə çatdırılması özü də mühüm nəticədir. Azərbaycanı Gürcüstanla birləşdirən Cənubi Qafqaz Kəməri 93 faiz icra edilib və TANAP layihəsinin icrası 90 faizə bərabərdir. Bu da onu göstərir ki, Cənubi Qaz Dəhlizi reallaşdı.

Nəticə onu göstərir ki, energetika sahəsində bu iki önəmli layihə Azərbaycanın bundan sonra da uğurlu inkişafını təmin edəcək. Bakı – Tbilisi – Qars dəmir yolunun açılışı təkcə Azərbaycan üçün, bölgə üçün, dünya üçün çox əhəmiyyətli hadisə olmuşdur. Uzunluğu 850 kilometrə yaxın olan bu dəmir yolunun 504 kilometri Azərbaycan ərazisində tikilib (6.3).

2017-ci ildə Şimal – Cənub nəqliyyat dəhlizinin icrası istiqamətində də əhəmiyyətli işlər görülmüşdür. Azərbaycan tərəfi öz üzərinə düşən hissəni icra edib, İran sərhədinə qədər dəmir yolunun tikintisini təmin edib.

2017-ci ildə Azərbaycanda İslam Həmrəyliyi Oyunları keçirilmişdir. Bu Azərbaycanla bütün islam ölkələri arasında əlaqələrin inkişafında mühüm rol oynadı.

Maliyyə, xarici ticarət sahəsində də 2017-ci ildə uğurlar az olmamışdır. Statistik məlumatlara əsasən 2017-ci ildə 2016-cı illə müqayisədə xarici ticarət dövriyyəsi 12 faiz artaraq 21,8 milyard ABŞ dolları təşkil etmiş, əmtəə ixracı isə 19 faiz artaraq 14 milyard ABŞ dollarından çox olmuşdur. Həmçinin 2017-ci ildə dövlət büdcəsinin gəliri və xərcləri təsdiq olunmuş proqnoza qarşı 98 faiz səviyyəsində icra olunub (6.4).

Müstəqillik illərində respublikada həyata keçirilən məqsədyönlü sosial-iqtisadi siyasət xalqın milli iqtisadi tərəkürünün, iqtisadi şüurunun formalaşmasında və inkişafında çox böyük, əhəmiyyətli rol oynamışdır. Nəticədə, hər bir Azərbaycan vətəndaşı bazar münasibətləri şəraitində mülkiyyətçi, təsərrüfatçı, fermer, sahibkar olmaq, yeni şəraitdə fəaliyyət göstərmək təcrübəsinə yiyələnmişdir. Bu gün Azərbaycan dövləti respublikanın, xalqın sosial-iqtisadi problemlərinin həllinə başlıca diqqət yetirir, mövcud olan, qarşıya çıxan çətinliklərin aradan qaldırılması istiqamətində məqsədyönlü tədbirlər görülür. Bütün bunlar Nazirlər Kabinetinin 2017 – 2018-ci illərin sosial-iqtisadi inkişafının yekunları və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunan iclaslarında

Respublika Prezidentinin çıxışlarında, Milli Məclisin Respublikanın sosial-iqtisadi problemləri ilə bağlı açdığı müzakirə və qəbul etdikləri qanun və qərarlardan aydın görünür.

Bu gün respublikada mükəmməl, dünya standartlarına, təcrübəsinə, beynəlxalq bazar iqtisadiyatını özündə ifadə edən iqtisadi biliklər sistemi formalaşmaqdadır, iqtisadi təhsil sistemi yenidən qurulur.

Respublikanın sosial-iqtisadi bölməsində dövlət siyasəti əsasən islahatlar yolu ilə müəyyən edilmişdir. Məhz, müstəqillik illərində islahatlar vasitəsilə istehsalın artırılması, durmadan dinamik inkişaf etdirilməsi, mülkiyyətin özəlləşdirilməsi, özəl bölmənin formalaşdırılması və inkişafına geniş yer verilməsi, bazar iqtisadiyyatı, insanlara iqtisadi fəaliyyətlərində sərbəstlik verilməsi, sahibkarlığa, təşəbbüskarlığa şərait yaradılmış və indi Azərbaycan sosial-iqtisadi inkişaf sürətinə görə regionda lider dövlət olmaqla, həm də dünya dövlətləri arasında qabaqcıl ölkələrdən hesab edilir.

ƏDƏBİYYAT

1. Əliyev H.Ə. Müstəqillimiz əbədidir. Bakı: Azərənəşr, 2005, 528 s.
2. Azərbaycan Respublikası 1991 – 2001. Bakı: Azərənəşr, 2001, 360 s.
3. Azərbaycan Respublikası 20 ildə. Bakı: Azərənəşr, 2011, 381 s.
4. Zeynalov İ.X. Azərbaycan Respublikasının inkişafı (2003 – 2011-ci illər). Bakı Universitetinin xəbərləri (Humanitar elmlər seriyası). 2012, №3, s. 47 – 56.
5. İlham Əliyevin Nazirlər Kabinetinin 2017 sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunan iclasda giriş və yekun nitqi. [https:// president.az/ articles/ 26709](https://president.az/articles/26709).
6. İlham Əliyevin Nazirlər Kabinetinin 2018 sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunan iclasda giriş və yekun nitqi. [https:// president.az/ articles/ 31515](https://president.az/articles/31515).
7. İlham Əliyevin Nazirlər Kabinetinin 2013 sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunan iclasda giriş və yekun nitqi. [https:// nasimi – ih. gov. az/ news/ 279. html](https://nasimi-ih.gov.az/news/279.html).
8. “Azərbaycan” qəzeti, 2012, 17 mart “Respublika” qəzeti, 2012, 17 mart.
9. İlham Əliyevin sədrliyi ilə Nazirlər Kabinetinin 2013 – 2018-ci illərin sosial– iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunmuş iclasın materialları. [http:// nasimi – ih. gov. az/ news/ 279. html](http://nasimi-ih.gov.az/news/279.html); [https:// president.az/ articles/ 14007](https://president.az/articles/14007); [https:// president.az/ articles/ 17433](https://president.az/articles/17433); [https:// president.az/ articles/ 22415](https://president.az/articles/22415); [https:// president.az/ articles/ 26709](https://president.az/articles/26709); [https:// president.az/ articles/ 31515](https://president.az/articles/31515).
10. İlham Əliyevin Nazirlər Kabinetinin 2015 sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunan iclasda giriş və yekun nitqi. [https:// president.az/ articles/ 17433](https://president.az/articles/17433).

ЗНАЧЕНИЕ СОЦИАЛЬНО – ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В УКРЕПЛЕНИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ НЕЗАВИСИМОСТИ

И.Х.ЗЕЙНАЛОВ, Х.Р.САФАРОВА

РЕЗЮМЕ

Научная статья посвящена достигнутым успехам и изменений в социально-экономической и культурно-политической жизни Азербайджанской Республики под руководством Ильхама Алиева. В статье рассматривается сегодняшнее положение выполнения государственных программ по вопросам внутренней и внешней политики:

- сегодняшнее положение выполнения государственных программ по вопросам внутренней и внешней политики;
- всестороннее освещение участия Азербайджана в транснациональных проектов, проведенных в регионах;
- параллельное развитие нефтяного сектора с не нефтяными отраслями промышленности и ее влияние на социально – экономическое и культурное развитие страны;
- повышения социального положения и уровня жизни всех слоев населения республики, доведения до минимального уровня нищеты и т.д.

В последние годы, несмотря на мировой финансово-экономический кризис, международные институты рейтинга высоко оценивают темпы социально-экономического развития Азербайджана. Они объясняют это проведением правильной политики руководства республики в финансовой и других сферах экономики.

Ключевые слова: цивилизация, социально-экономическое, модель, финансово – экономический кризис, сбалансированное, не нефтяной сектор, реформы, социальное положение, микроэкономика, девальвация, энергетический сектор, инвестиции, экология, экспорт, Евросоюз, не конструктивный

THE DEVELOPMENT OF SOCIO – ECONOMIC SIGNIFICANCE IN STRENGTHENING NATIONAL INDEPENDENCE

I.Kh.ZEYNALOV, Kh.R.SAFAROVA

SUMMARY

The article deals with the achievements and changes in social=economical, and cultural-political life of the Azerbaijan Republic under Ilham Aliyev's leadership. The article considers the present situation of state programs dealing with the domestic and foreign policy:

- Present state of fulfilling state programs on domestic and foreing policy;
- comprehensive illustration of Azerbaijan's participation in transnational projects carried out in the region
- Parallel development of the oil sector with non – oil sectors and its influence to the social – economical and cultural development of the country;
- Improvement of social condition and welfare of the population, relief of poverty etc.

Recent years, in spite of the world financial – economic crisis, international rating institutes highly assess the social – economic development of Azerbaijan and evaluate this by the correct policy of the government in financial and other spheres of economy.

Key words: civilization, social – economy, model, financial – economic crisis, pre-balanced, nonpetroleum industry, reform, social condition, ecology, export, the European Union, nonconstructive